

Nr 1.

Ankom till riksdagens kansli den 10 juli 1914 kl. 2 e. m.

*Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1,
i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.
Maj:t angående utredning beträffande orsaker till och
botemedel mot den avtagande nativiteten m. m.*

Närvarande: herrar Enderstedt, Kant, Svensson* i Skönsberg, Gustafsson i Brånsta, O. Nilsson i Örebro, Johansson i Gäre, Isaksson, Nordström, Olsson* i Löräng, Andersson i Raklösen.

* Icke närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 105, har herr Welin föreslagit, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning beträffande den nedgående nativiteten, dess orsaker och botemedel samt för riksdagen framlägga de förslag, som härav kunna föranledas.

I fråga om motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Såsom motionären angivit, har i vårt land, i likhet med vad fallet *Utskottet.* är inom de flesta övriga västeuropeiska länder, en avgjord tendens till minskning i befolkningstillväxten gjort sig gällande, en tendens, som under de senaste decennierna på ett oroväckande sätt allt mer och mer tilltagit. Vad Sverige beträffar, synes det höra till de länder, som stå i främsta ledet i fråga om sjunkande nativitet, och vårt land har endast den ovanligt låga dödligheten att tacka för att dess nativitetsöverskott hållit sig uppe på den nivå, som hittills varit förhållandet. Beträffande befolkningsrörelsen, speciellt med avseende på ovan anmärkta tendens, har ut-

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 13 saml. 2 avd. 1 häft. (Nr 1.) 1

skottet utöver de siffror, vilka av motionären framdragits, av en känd vetenskapsman fått mottaga följande, som utskottet tillåter sig anföra.

»Nativitetens avtagande är en företeelse, som i Sverige iakttagits alltsedan landet år 1749 erhöll sin befolkningsstatistik. Avtagandet har under större delen av tiden försiggått långsamt. Från mitten av 1700-talet till 1870 sjönk nativiteten från omkring 35 nyfödda årligen på 1,000 invånare till omkr. 30. På ungefär 120 år sjunker den alltså med omkr. 5 ‰. Under de följande 40 åren sjunker den till omkr. 25 ‰, och har således på 40 år sänkningen uppgått till en lika stor summa, 5 ‰, som förr på 120 år. Under de sista 4 åren, mitten på 1909 till mitten av 1913, förlöper sjunkandet häpnadsväckande fort; på 4 år sänkes nativiteten från 25.6 till 23.1 ‰, alltså med 2.5 ‰, en sänkning, som under första perioden fordrade 60 år. Samtidigt har mortaliteten sjunkit, under den första perioden något hastigare än nativiteten, varigenom nativitetsöverskotten förstörats och Sverige trots sin efter mitten av förra århundradet betydande utvandring haft en icke ringa folkökning. Nu synes emellertid gränsen för mortalitetens sjunkande vara i det närmaste nådd. År 1909 utgjorde densamma nämligen 13.7 ‰. De följande 3 åren överträffade denna siffra och först år 1913 sjönk den åter, då till 13.6. Någon mycket väsentlig minskning av mortaliteten torde därför knappast hädanefter vara att påräkna. Då inträffar, att, om nativiteten fortfarande sjunker, den tidpunkten inträder, då antalet avlidna blir lika stort som antalet födda, och då avstannar den naturliga folkökningen. Ifall sjunkandet fortsätter lika hastigt framdeles som under perioden 1909—1913, är det lätt att uträkna, att vi 8 år därefter, alltså 1921, hava ungefär samma nativitet som Frankrike nu, nämligen 18.1 ‰, och ytterligare 8 år därefter, 1929, har nativiteten sjunkit till 13.1 ‰, är alltså 0.5 ‰ lägre än vår nuvarande mortalitet. Även om så lyckligt skulle vara, att vi skulle kunna sänka mortaliteten ytterligare med 0.5 ‰, alltså till 13.1, äro mortalitet och nativitet år 1929 lika stora och naturlig folkökning äger då ej längre rum. Ifall förluster genom utvandring fortfarande förekomma, inträffar denna tidpunkt naturligtvis före år 1929.

Huruvida nativiteten förlopp skall bliva det nu tänkta eller ej, beror på om de orsaker, som nu åstadkomma sänkningen, fortfara att verka eller ej. Angående dessa orsaker kan statistiken visa, att sjunkandet under perioden 1749—1870 berodde på sjunkande giftermålsfrekvens. Även sedan dess har giftermålsfrekvensen sjunkit och medverkar fortfarande till nativiteten sjunkande. Men statistiken kan också visa,

att sedan 1870-talet den förnämsta anledningen till sjunkandet är sjunkande antal barn inom äktenskapen, och några siffror bevisande detta anföras av motionären. Sverige har alltså sedan 1870—80 övergått till samma metoder att sänka nativiteten som sedan 1800-talets början använts i Frankrike och sedan 1870—80 i samtliga väst-europeiska länder. Äktenskapen bli alltmera fattiga på barn; de visa bestämd benägenhet att övergå från ett mångbarnssystem till ett trebarns, sedan tvåbarns och slutligen ettbarns-system. Det är lätt insett, att ett tvåbarnssystem ej kan uppehålla en folkstams numerär, i det att 10—13 % av äktenskapen äro ofruktsamma, ett stort antal av de födda ej nå upp till alstrings-åldern och ett stort antal män icke gifta sig. Har nativiteten sjunkit till ett tvåbarnssystem, minskas folkstammen hastigt ungefär med en fjärdedel med var generation; en snabbt förlöpande avfolkning inträder.»

Av det anförda torde med full tydlighet framgå, att nativiteten inom vårt land från och med 1870 varit i avsevärd tillbakagång och under de senaste åren i hittills ouppnådd grad sjunkit. Även om det skulle visa sig, att den hastighet i minskningen, som de senaste åren (1909—1913) uppvisa, icke skulle komma att i samma tempo fortfara och följaktligen de gjorda framtidsberäkningarna icke skulle hålla streck, torde, såsom även från officiellt håll redan uttalats, på grund av den ovanligt snabba nedgången av födelsetalet under de senaste åren all anledning förefinnas till allvarliga farhågor för framtiden. Utskottet är fullt ense med motionären om att nämnda företeelse är förtjänt av noggrann uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Utskottet delar även i princip den åsikt, som synes vara genomgående för motionärens framställning, att botemedlen mot nativitetsnedgången äro att söka i åtgärder, som äro nog verksamma att undanröja de väsentliga orsakerna till nämnda nedgång, nämligen den minskade äktenskapsfrekvensen och det minskade barnantalet inom äktenskapen, samt att åtgärder av denna art i görligaste mån bära vidtagas. Bland tänkbara dyliga åtgärder uppräknar motionären följande:

Främjande av egna heims-, bostads- och kolonisationsförhållandena; stegrad verksamhet inom olika arbetsområden;

sådan lagstiftning, att det blir mera lugn på arbetsmarknaden;

bättre skatteförhållanden, så att de, som gifta sig, icke, såsom nu är fallet, ofta komma i en ogynnsammare ställning, än om de förblivit ogifta, och så att det skattefria avdraget för barn blir av större effektivitet;

avlöningsbestämmelser, som i någon mån taga hänsyn till familjens storlek;

bosättningsbidrag av det allmänna åt väl kvalificerade äktenskapskandidater;

ersättning åt barnrika familjer;

hygieniska åtgärder, som bidraga till att avlägsna sådant, som medför degeneration och minskad förmåga att alstra nya, livskraftiga släkten;

försvårandet av åtkomsten av medel, som användas för barnantalets begränsning.

Utom de av motionären sålunda förslagsvis angivna åtgärderna torde åtskilliga därjämte kunna utfinnas, vilka äro ägnade att främja det åsyftade resultatet. Dit kan räknas allt, som från samhällets sida kan göras för att minska barnadödligheten. Dit höra även åtgärder av alla slag, som äro ägnade att förbättra de mindre bemedlade klassernas ställning och sätta dem i stånd att föda och fostra nya släkten. Men av än större vikt än allt detta, särskilt om man tar i betraktande, att lagstiftningens förmåga att i förevarande hänseende verka är synnerligen begränsad, torde vara, om en planmässigt ordnad upplysningsverksamhet komme till stånd, varigenom den från vissa håll inom vårt land bedrivna propagandan för minskad barnalstring kunde motverkas samt ett verkamt arbete bedrivs för ett allmänt höjande av ansvarsmedvetandet, icke minst bland de ekonomiskt bättre situerade. För ett närmare inträngande av hithörande spörsmål, speciellt med hänsyn till de olika slag av utvägar, vilka — företagna vare sig på grund av enskilt eller offentligt initiativ — på ett eller annat sätt kunna bidraga till folkstockens tillväxt, vore givetvis av betydelse, om en utredning kunde åstadkommas beträffande de åtgärder, som i främmande länder för ändamålet vidtagits eller äro ifrågasatta. Det är att förvänta, att dylika i utlandet företagna eller under debatt varande åtgärder med uppmärksamhet komma att följas av det ämbetsverk, socialstyrelsen, vilket närmast torde äga att handlägga hithörande frågor.

Över huvud torde kunna sägas, att föreliggande fråga på det närmaste sammanhänger med ett flertal av de betydelsefulla ekonomiska och sociala frågor, som för närvarande stå på dagordningen i vårt land. Det har därför icke kunnat undgå utskottet vid en närmare granskning av de av motionären påpekade åtgärder, vilka vid den av honom påyrkade utredningen borde tagas i övervägande, att en del av dem, och därtill måhända de viktigaste, antingen varit eller äro föremål för officiell utredning. Detta gäller i främsta rummet egnahems- och bostadsfrågorna. Beträffande egnahemsfrågan uppdrog Kungl. Maj:t år 1911

åt tillkallade sakkunnige att utreda denna fråga i hela dess omfattning, en utredning, vilken inom kort torde föreligga i fullbordat skick. Av specialfrågor, vilka närmast kunna räknas som underavdelningar under egnahemsfrågan, vill utskottet nämna, att utredning år 1911 blivit slutförd rörande torparklassens tillbakagång samt de åtgärder, som böra vidtagas till torpinstitutionens upprätthållande och befrämjande, och att år 1912 åt särskilt tillkallade sakkunnige uppdragits att utreda frågan om upplåtelse av kronojord till egna hem. Utskottet vill även i förbigående nämna, att främjandet av den inre kolonisationen även i annan form varit föremål för uppmärksamhet, bland annat i motioner vid innevarande riksdag. Frågan om de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden är sedan 1912 under utredning av sakkunnige, tillkallade av Kungl. Maj:t. Vad övriga av motionären föreslagna åtgärder beträffar, har utskottet i synnerhet fäst sig vid den av motionären påpekade önskvärdheten av bättre och rättvisare skatteförhållanden, så att de, som ingå äktenskap, icke, såsom nu är fallet, ofta komma i en ogynnsammare ställning, än om de förblivit ogifta. Oförnekligt är, att principen om skattelindring för familjeförsörjare, exempelvis i form av degressiv beskattning alltefter barnantalets storlek, är både rättvis och billig och förtjänt att upptagas och vidare utvecklas. Vad angår den kommunala beskattningen kan nämnas, att, enligt vad utskottet inhämtat, de av Kungl. Maj:t tillsatta kommunalskattesakkunnige ha sin uppmärksamhet riktad på tillämpningen av nämnda princip.

Slutligen kan utskottet, i samband med spørsmålet om vad som i utredningsväg redan blivit uträttat, icke underlåta att erinra om de omfattande undersökningar, vilka av emigrationsutredningen utförts. Denna utredning, vilken även haft till uppgift att allsidigt behandla folkminskningsspörsmålet, ehuru från en annan synpunkt än den av motionären föreslagna, har haft anledning att på ett ingående sätt upptaga till behandling och närmare belysa åtskilliga av de sociala och ekonomiska frågor, vilkas lyckliga lösning synes utgöra förutsättningen för en lösning även av den här föreliggande.

Beträffande vissa andra av de av motionären föreslagna åtgärderna torde deras lämplighet med fog kunna ifrågasättas. Detta gäller bland annat åtgärder, vilka gå ut på att premiera barnrika familjer eller lämna bidrag åt väl kvalificerade äktenskapskandidater. Vad som nyligen blivit åtgjort i lagstiftningsväg för försvärandet av åtkomsten av medel, som användas för barnantalets begränsning, synes vara ägnat att visa, hur svårt det är att åstadkomma effektiva lagstiftningsåtgärder i detta hänseende.

Då det, av vad ovan blivit anfört, framgår, att flera av de frågor, rörande vilka motionären påyrkar utredning, redan blivit eller äro föremål för en dylik utredning, synes det icke utskottet lämpligt att nu ånyo beträffande dessa frågor påkalla undersökning vare sig av en stor kommission eller enskild kompetent person. Önskvärt hade varit, om av motionären påpekats några begränsade, hittills mindre beaktade åtgärder, lämpliga att ställas under sakkunnig prövning. Över huvud torde väl kunna ifrågasättas, om en allmän befolkningspolitisk utredning, i likhet med den av motionären förordade, i vilken skulle ingå undersökning av de mest olikartade frågor av social, ekonomisk, medicinsk och psykologisk innebörd, verkligen skulle vara av beskaffenhet att befordra den önskvärt målmedvetna planmässigheten vid reformarbetets bedrivande i förevarande hänseende. Det har syns utskottet, i synnerhet då en mera begränsad utredningsuppgift icke av motionären blivit angiven, som om för närvarande de befolkningspolitiska frågorna lämpligast finna beaktande och nå fram till lösning i samband med andra reformfrågor av olika slag, med vilka de på grund av sin natur närmast höra samman.

Med anledning av vad utskottet sålunda anfört hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 juli 1914.

På utskottets vägnar:

M. ENDERSTEDT.